

УДК 811.111'373.237

DOI https://doi.org/10.24919/2663-6042.15.2021.16

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗУ РЕМІСНИКА У СТРУКТУРІ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Левчук О. А.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті досліджено роль лексем на позначення ремісничих фахів у структурі внутрішньої форми фразеологічних одиниць української, англійської та німецької мов. Для формування корпусу дослідження використано метод суцільної вибірки з тлумачних, фразеологічних, етимологічних, лінгвокраїнознавчих словників та довідників. У розвідці проаналізовано структурні, семантичні та аксіологічні особливості відповідних фразеологізмів, здійснено міжмовний порівняльний аналіз з особливою увагою як до ролі цих компонентів у формуванні ідіоматичних значень, так і до того, як вони відображають традиційні етнолінгвістичні поняття й стереотипи ремісничих фахів. Виявлено, що у внутрішньофразеологічному контексті назви ремісників можуть виступати у своїх первинних значеннях (здебільшого у пареміях та компаративних зворотах), вторинних похідних значеннях, які не породжуються контекстом, а лише реалізуються в ньому, та фразеологічних похідних значеннях. Установлено, що особливості функціонування назв ремісників у складі фразеологізмів зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Семантична еволюція назв ремісників відбувається в контексті образного переосмислення зафіксованої у внутрішній формі фраземи конкретної ситуації, у структурі якої фігурує ремісник, або ж у контексті описового позначення особи, якій реально властива одна з рис, що викликає асоціацію з представниками певного роду занять. Крім того, використання позначень ремісників у внутрішній формі фразем є прагматично детермінованим, таким, що втілює в собі бачення призначення професії, їхню суть та характеристики людей, задіяних у відповідній сфері виробництва. Визначено, що інтерпретація значень та оцінки позначень ремісників часто спричинена національно-культурною специфікою, адже внутрішня форма фразеологізмів відтворює умови життя людей в той чи той час, певні історичні події, державний устрій, традиції й вірування того чи того народу. Позитивну оцінку в українській фразеології отримує професійний образ коваля, в англійській – кравця, в німецькій – молотника.

Ключові слова: фразеологічна одиниця (ФО), паремія, ремісник, структурно-семантичні особливості, оцінні характеристики, внутрішня форма, первинне, вторинне значення.

Levchuk O. A. The peculiarities of verbalization of the artisan image in the inner form structure of phraseological units (with reference to Ukrainian, English and German). The article highlights the role of lexemes denoting artisan occupations in the inner structure of Ukrainian, English and German phraseological units. The corpus of the study was formed with the help of the method of continuous sampling from defining, phraseological, etymological, linguo-cultural dictionaries and reference books. The author analyses structural, semantic and axiological features of these idioms from the cross-linguistic and cross-cultural viewpoint, paying a special attention to the role of these components in forming idiomatic meaning as well as the way the latter reflects traditional ethnolinguistic notions and stereotypes of artisan occupations. It has been stated that in the phraseme-internal context, artisan names can be used in their direct meanings (mainly in proverbs, sayings and similes), derivative meanings (not generated but only realized in the context) and derivative meanings emerging only in this context. It has been proved by the author that the way artisan names function within the structure of phraseological units is conditioned by both internal and external factors. The semantic evolution of artisan names takes place in the context of figurative reinterpretation of an inner form describing a specific situation and including a designation of an artisan, or in the context of a descriptive designation of a person who actually has one of the traits that is associated with representatives of a particular occupation. Besides, the use of artisan designations in the inner structure of set phrases is pragmatically determined, reflecting notions concerning the purpose of professions, their nature and characteristics of people involved in relevant spheres of production. It has been defined, that the interpretation of meanings and evaluation of artisan denotations is often ethnically and culturally specific, as the inner form of corresponding phraseological units reflects the conditions of people's lives and activities in certain periods of history or during certain historical events as well as state systems they lived under, their traditions and beliefs. Positive evaluation is received by the professional images of a smith in the Ukrainian phraseology, a tailor – in English, a thresher – in German.

Key words: phraseological unit, proverb, artisan, structural and semantic features, evaluating characteristics, inner structure, direct, derivative meaning.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сучасні дослідження мовних одиниць реалізуються шляхом залучення до аналізу факторів позамовного життя, що тісно пов'язані

з багатими культурними здобутками народу. Проблематика взаємодії мови й культури викликає дедалі більше зацікавлення серед дослідників. Розуміння мови як складника людської свідомості, що акуму-

лює всі аспекти й прояви перебігу людського життя, сприяло розширенню меж мовознавчих пошуків, при цьому відбулося зміщення акценту з констатаційних тенденцій щодо вивчення різних мовних явищ і процесів на виявлення й дослідження причиново-наслідкових зв'язків між ними [1, 1]. Різноманітні зв'язки мовного феномену з культурою етносу, його філософією, історією, побутом, звичаями перебувають у колі дослідницьких інтересів етнолінгвістики – міждисциплінарної науки, яка розглядає мову як творчий продукт її носія, як ключовий компонент і водночас рушій етнокультури [2, 8]. Отже, актуальність цієї розвідки зумовлена необхідністю етнолінгвістичних досліджень у сфері відображення мовними одиницями етнокультурного фону.

Фразеологія завдяки своєму чітко вираженому антропологічному характеру має велику вагу у процесі виявлення в мові етнічної історично-культурної пам'яті, адже фразеологічні одиниці позначають переважно ті фрагменти навколишньої дійсності, які безпосередньо пов'язані з психічними процесами, діяльністю людини, її індивідуально-психологічними особливостями [4, 7]. Саме тому фразеологія виступає важливим фрагментом етномовної картини світу. Дослідження етносимволіки сталих висловів можливе шляхом реконструкції глибинних значень, занурення в їхній культурний зміст, тому багато науковців вважають фразеологічні одиниці цінним фактографічним джерелом [3]. До аналізу залучаються найрізноманітніші групи фразем, особливої уваги заслуговують ті, що містять у своєму складі назви ремісників, оскільки вони представляють специфіку соціальних ролей, відповідні цінності і погляди різних народів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці взаємовідношень фразеології та національної культури присвятили свої роботи такі дослідники, як: В. Д. Ужченко, Л. Г. Скрипник, Т. В. Григоренко, В. В. Жайворонок, Л. І. Даниленко, Ф. П. Медведєв, О. В. Назаренко, Л. В. Мельник, С. Я. Єрмоленко, М. В. Філіпчук, В. І. Коваль та інші. Досі існує потреба у з'ясуванні того, як фразеологічні одиниці різних мов відображають статус людини, її місце у суспільстві, що доцільно зробити на прикладі фразеологізмів, які містять назви ремісників.

Формулювання мети і завдань статті. Метою цієї розвідки є висвітлення ролі лексем на позначення ремісничих фахів у структурі внутрішньої форми фразеологічних одиниць української, англійської та німецької мов.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) представити кількісну характеристику фразеологічних одиниць, що містять позначення ремісничих професій в українській, англійській та німецькій мовах; 2) дослідити структурно-семантичні особливості відповідних фразем; 3) простежити роль назви людини за ремісничим фахом у формуванні ідіоматичних значень; 4) осмислити та оцінити значення ремісників з погляду етномовного колективу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Давньоруське господарство охоплювало три найважливіші ланки – землеробство, торгівлю і ремесло, серед яких Б. О. Рибаків виділяв останню як «пануючу форму російської середньовічної промис-

ловості» [5, 4]. Ремесло, за визначенням «Великої радянської енциклопедії», – це «дрібно ручне виробництво промислових товарів, що панувало до появи великої машинної індустрії, а потім частково зберігалось поряд з нею» [8: 22, 6]. Тож для ремесла були характерними: застосування примітивних знарядь праці; особиста майстерність ремісника; дрібний характер виробництва.

У сучасному розумінні ремісничу діяльність розглядають як комплексний вид трудової (виробничої та підприємницької) діяльності, що ґрунтується на особистій праці працівника з використанням спеціальних знань, навичок, технологій, інструментів, матеріалів, високопродуктивного обладнання, спрямований на виробництво продукції або послуг за індивідуальними замовленнями або малими партіями [6, 26].

Проведений аналіз компонентного складу фразеологічних одиниць української, англійської та німецької мов дав змогу виявити такі лексеми, що позначають ремісників: укр. *швець* (31 ФО), *коваль* (18 ФО), *майстер* (13 ФО), *кралець* (6 ФО), *бондар* (5 ФО), *мельник* (5 ФО), *ткач* (3 ФО), *гончар* (2 ФО), *бердник* (2 ФО), *ситник* (2 ФО), *тесляр* (1 ФО), *шаповал* (1 ФО), *шильник* (1 ФО), *шорник* (1 ФО) та ін.; англ. *tailor* (16 ФО), *tinker* (16 ФО), *workman/worker* (11 ФО), *cobbler/shoemaker* (6 ФО), *carpenter* (5 ФО), *miller* (4 ФО), *potter* (3 ФО), *weaver* (3 ФО), *candlestick maker* (2 ФО), *smith* (1 ФО), *hatter* (1 ФО), *locksmith* (1 ФО), *glazier* (1 ФО) та ін.; нім. *Meister* (17 ФО), *Schneider* (7 ФО), *Schuster* (5 ФО), *Zimmermann* (3 ФО), *Seifensieder* (2 ФО), *Schmied* (2 ФО), *Faßbinder* (1 ФО), *Kupferstecher* (1 ФО), *Bürstenbinder* (1 ФО), *Hefelmacher* (1 ФО) та ін.

Вивчення співвіднесеності складників цілісного значення фразеологізму з відповідними лексемами у його складі за умови більш-менш прозорої внутрішньої форми уможливило простежити певні закономірності функціонування назв ремісників у внутрішньофразеологічному контексті, зокрема констатувати наявність у цих лексемах певного семантичного розвитку або, навпаки, його відсутності, тобто незмінності семантики.

Ремісничий фах у своєму первинному значенні відображено у прислів'ях, приказках та компаративних зворотах позначенням власне осіб, що володіють певним ремеслом і виготовляють на продаж та на замовлення виробу ручним кустарним способом, користуючись власними засобами виробництва. У фразеологічних одиницях цих типів можна констатувати тотожність фразеотвірного й похідного значень, принаймні в тому разі, коли фразема допускає як узагальнене, так і дослівне прочитання назв ремісників, наприклад: укр. *Земля потребує доброї погоди, доброго насіння, доброго робітника; зобрався, як швець на торг* [10, 484]; англ. *A long thread, a lazy tailor* «Довга нитка – ледачий кравець»; *The labourer is worthy of his hire* [7, 259] «Робітник гідний своєї платні»; нім. *ein predigender Schuster macht schlechte Schuhe* «Де багато слів, там мало діла» (букв. «Швець, який займається проповідництвом, тобто багато говорить, виготовляє погане взуття»); *laufen wie ein Schneider* «бігти як очманілий» [9, 494] (досл. «бігти як кравець») тощо.

Деякі позначення ремісників експлікують вторинну похідну семантику, не породжену внутрішньофразеологічним контекстом, а реалізовану в ньому. Приміром, у внутрішній формі фразеологічних одиниць українська лексема *майстер* та німецька *Meister* виражають вторинне значення «вміла, спритна в чомусь людина»: укр. *майстер своєї справи; майстер на всі руки*; нім. *In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister* «В умінні обходитися малим видно майстра» [9, 76]. Для еквівалентної лексеми в англійській мові *master* це значення є первинним (пор. “skilled person” [12, 1012]): англ. *to make oneself master of something* «досконало оволодіти чимсь»; *master of fence* «досвідчений, вправний фехтувальник; перен. вправний суперечник, сперечальник».

Похідне значення «творець» у внутрішній формі фразеологізмів мають лексеми укр. *коваль*, нім. *Schmied* та англ. *architect*. Український варіант у лексикографічних джерелах із таким значенням не зафіксований, однак на можливість саме такого смислового розвитку вказує значення похідного дієслова *кувати* «створювати що-небудь, досягати чогось наполегливою працею, зусиллями» [11: 4, 383]. Відповідно вислів *Всякий свого щастя коваль* може бути буквально прочитаним «Всякий свого щастя творець» (нім. *Jeder ist seines Glückes Schmied* [9, 308] та англ. *Every man is the architect of his own fortune* [7, 92]).

У складі предикативних ідіоматичних сполук та паремій із образним значенням назви ремісників виражають такі спільні фразеологічні значення:

1. Працівник – в узагальненому значенні людина, яка виконує певну роботу, не обов’язково ту, на яку вказує найменування фаху. Низка висловів засвідчує використання узагальнювальної метафори, наприклад: укр. *У ледачих ковалів не буває мозолів*, тобто будь-який ледар не працює і не втомлюється; нім. *Die Axt im Haus erspart den Zimmermann* «Якщо в будинку є сокира, то тесля не потрібен» [9, 60], у якому акцентується важливість знарядь праці, які можуть замінити виконавця будь-якої виробничої професії. В українському прислів’ї *Коваль клепле, доки тепле* [КУПП] діяльність коваля уподібнюється до діяльності будь-якої людини, коли для отримання належного результату дорога кожна хвилина.

2. Позиція за значимістю у суспільстві – нижча чи вища, залежно від самого найменування, при цьому зміщується акцент з виду діяльності на репутацію, здобуту її виконавцем, а відповідно більшу чи меншу важливість для суспільства, наприклад: укр. *Коваль зогрішив, а шевця повісили* [10, 205] (це прислів’я можна інтерпретувати таким чином: «хтось провинився, а інша особа, яка є менш «статусною», несе покарання»).

У народній свідомості українців найбільше цінувалася праця коваля й теслі, а всі інші ремесла тією чи тією мірою не отримували позитивної оцінки суспільства. Саме тому лексема *коваль* як компонент фразеологічних одиниць уособлює високий соціальний статус людини. Деякі фраземи, що її містять, позначають цілковиту матеріальну залежність дружини від чоловіка, наприклад: укр. *От тобі, ковалихо, лихо – що у кузні тихо; не бачила ковалиха лиха* [10, 463], адже ковальське ремесло оплачувалося добре: *У коваля що стук, то гривня*.

3. Тип особистості. Приміром, ледар: *мельники до готової муки* [10, 534] (відображено небажання працювати, але водночас і прагнення мати добрий результат, метафорично названий «готовою мукою»); *Та з його коваль холодний* (про ліниву, невмілу людину); *невдаха: укр. От тобі й швець – коли не хотіла доброго чоловіка мати!* [10, 201] (*швець* означає «нікудишній, невдалий вибір супутника життя»); *непримітна людина: нім. Meister Fips* «крavecь» презирливе позначення незначної особистості. Як засвідчують наведені приклади, назви ремісників виражають здебільшого негативні типи особистості.

Чимало досліджуваних фразеологізмів мають таку внутрішню форму, яка є відображенням певної реальної, хоч й образно, ситуації, пов’язаної з виробничою діяльністю ремісника із властивими для неї рисами та обставинами, включаючи професійні небезпеки, наприклад: укр. *У коваля в руках залізо плавиться* (тямуща людина); *Та з його коваль холодний* (приказка пов’язана зі специфікою ковальського ремесла, тобто необхідністю працювати з матеріалом певної розігрітої температури; в протилежному випадку людина або лінива, або невміла, адже результативною така робота не буде); *Тоді коваль залізо кує, коли гаряче* [10, 280]; англ. *to sit like a wire-drawer under his work* «досл. сидіти як волочильник за роботою» [13, 46] «перебільшувати проблеми, розглядаючи питання занадто детально і прискіпливо»; *up and down like a tinker’s elbow* «стосується випадку, коли щось зроблено даремно, безрезультатно» [13, 48] (порівняння з траєкторією руху ліктя мідника під час роботи); *He’s not the best carpenter that makes the most chips* «Не той кращий тесляр, у кого багато стружок»; нім. *«Zweimal abgeschnitten und immer noch zu kurz», sagte der Schneider* «Двічі обрізав – і все одно коротко, – сказав кравець»; *Die Woche fängt gut an, sprach der Zimmermann – da hieb er sich den Daumen ab* «Тиждень починається добре, сказав столяр – і відрубав собі палець»; *Der Schmied ist die Funken gewöhnt* «Звичка – друга натура» тощо.

Історію походження висловів означеного типу розглянемо на прикладі німецької компаративної фраземи *auffassen wie ein Heftelmacher* «стежити, не спускаючи очей» [9, 271], яка за своєю семантикою й походженням відображає специфіку роботи майстра, що виготовляє застіжки. Лексема *Heftel* означає «гаплик на одязі», яких до винайдення блискавки на жіночому одязі майстер мав у великій кількості. Такі дрібні елементи вбрання були виробами тонкої роботи, а також свідченням досконалого клопіткого виконання. Через маленький розмір цих гапликів майстер, який їх створював, повинен був мати гарний зір і пильно слідкувати за процесом їх виготовлення. Отже, у внутрішній формі фразеологізму назва відповідного ремісника завдяки властивому їй фрейму вербалізує пильність, уважність.

Низка фразеологічних одиниць, що відтворюють реалії робочого процесу, пов’язані також із результативністю праці. Так, український вислів *перевівся на ковальський пилик* [10, 120] має за основу історію про коваля, який взявся леміші кувати, але багато заліза зіпсував. Тому через брак матеріалу коваль вирішив виготовити сокиру, далі – серп, потім – швайку (все з тієї ж причини), а тоді й «пилик» – заліза не заста-

лося [10, 626]. Можливо, через цю історію лексема *пишик* набуває зневажливого переносного значення «ніщо, дурниця» [11: 8, 415]. Отже, для невмілого робітника робочий процес може бути абсолютно безрезультатним. Залежність результату праці від якості виконання відтворює внутрішня форма прислів'їв: англ. *As is the workman so is the work*; нім. *ein predigender Schuster macht schlechte Schuhe* (не можна відволікатися під час роботи). Німецький сталий вислів *Jemandem zeigen, wo der Zimmermann das Loch gelassen hat* «Вказати комусь на двері, виставити когось» [9, 641] відображає результат роботи ремісника – двері, які внаслідок метафоричного перенесення символізують вихід, а вислів у цілісному значенні постає проханням іти геть.

Значна кількість фразеологічних одиниць містить, окрім позначень людей за ремеслом, назви властивих їм засобів праці, інструментів, які також мають свою роль у створенні цілісного значення. Досліджуваний матеріал демонструє наявність таких знарядь праці як елементів образу відповідного ремісника: *клиці* як необхідність вживання спеціальних захисних засобів у діяльності (укр. *На те коваль клиці держить, щоб у руки не пекло* [10, 276]; *Як не коваль, так і клиців не погань* [10, 426]; *Куди коваль з клицями, туди й рак з клешнею*); *копил* як невід'ємний елемент образу шевця (укр. *Швець копилом перекинув* [10, 51]; *Коли сь швець, пильнуй свого конита* [10, 426]; *Що б то був за швець, же б кожному на однім кониті робив* [10, 309]; англ. *Let the cobbler stick to his last*); *нитки* як матеріал, з яким працюють кравці, шевці, ткачі (укр. *Ото ткач: нитка рветься, а він в плачі* – виражає думку про те, що ніколи не можна здаватись; нім. *Auch dem geschickten Weber reißt einmal der Faden* «Навіть у майстерного ткача нитка хоч раз та порветься»; англ. *A thread is always on the tailor* [13, 67] – кожне ремесло накладає свій відбиток на людину, яка ним займається); *шило* як неодмінний складник поняттєвого й водночас лексичного фрейму майстра-кравця (нім. *Meister Pfriem* «швець» – букв. «майстер

Шило», ім'я ремісника гумористично відображає його знаряддя); *сокира* (англ. *Don't take the axe out of the carpenter's hand* «Не позбавляйте людей найнеобхіднішого»; нім. *Dem schlechten Arbeiter ist jedes Beil zu stumpf* – у руках невмілого працівника будь-який інструмент поганий); *кравецька праска* (англ. *Let every tailor stick to his goose* [7, 256]) тощо.

Наведені прислів'я та приказки вказують на нерозривність зв'язку майстра і його засобів праці, адже лише спеціаліст є втаємниченим у специфіку поводження з відповідним інструментом. У внутрішній формі більшості наведених прикладів робітник та його інструмент виступають єдиним цілим.

Висновки та перспективи досліджень у цьому напрямі. У результаті проведеного аналізу внутрішньої форми фразеологічних одиниць української, англійської та німецької мов виявлено низку онтологічних, аксіологічних і функціональних ознак, властивих образу ремісника. Окреслена картина сприйняття типових представників різних ремесел дозволяє дійти висновку про наявність ціннісної шкали в колективній свідомості певного народу. Позитивну оцінку інтерпретацію в українській фразеології отримує образ коваля, в англійській – кравця, в німецькій – молотника.

У внутрішній формі аналізованих одиниць реалізуються ті чи ті фрейми і сценарії, які є притаманними для образу людей відповідного ремесла. Крім того, у внутрішній структурі фразеологізмів знаходять своє відображення типові риси, пов'язувані з денотатами фахових назв, їхні ознаки, властивості, а також і типові для них способи поведінки. Варто зауважити, що ця типовість може інколи передаватися і «від протилежного», тобто за рахунок іронічного зображення певних ситуацій як виразно нетипових і через це позбавлених сенсу.

Розкриття обумовленості значень фразеологічних одиниць із затемненою внутрішньою формою потребує звернення до історичних і культурних фактів, специфічних для кожної країни, що і може бути перспективою подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григоренко Т. В. Етнографічна лексика і фразеологія у складі української літературної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2005. 19 с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : Нариси. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
3. Мокиєнко В. М. Образи русской речи: Историко-этимологические очерки фразеологии. Изд. 2, испр. Москва : Наука : ФЛИНТА, 2007. 464 с.
4. Прадід Ю. Ф. Проблеми фразеологічної ідеографії (на матеріалі української і російської мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 1997. 50 с.
5. Рыбаков Б. А. Ремесло древней Руси. Москва : Изд-во АН СССР, 1948. 803 с.
6. Чапаев Н. К., Ефанов А. В. Современный ремесленник : преодоление стереотипов. *Профессиональное образование и рынок труда*. 2014. № 4. С. 26–28.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

7. Англо-американські прислів'я та приказки : посібник для студентів та викладачів вищих навч. закладів / авт. О. Ю. Дубенко. Вінниця : Нова книга, 2004. 416 с.
8. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 3-е. Москва : Сов. энциклопедия, 1969–1978.
9. Немецко-русский фразеологический словарь / сост. Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин. Москва : Русский язык, 1975. 656 с.
10. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
11. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін.; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

12. Longman Dictionary of Contemporary English / director, Della Summers. Harlow, England : Pearson Education Limited, 2007. 1950 p.
13. Thesaurus of Traditional English Metaphors / P. R. Wilkinson. Ed. 2. London : Routledge, 2002. 2034 p.

REFERENCES

1. Hryhorenko, T. V. (2005). Etnohrafichna leksyka i frazeolohiia u skladi ukrainskoi literaturnoi movy [Ethnographic vocabulary and phraseology in the Ukrainian literary language]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
2. Zhaivoronok, V. V. (2007). Ukrainiska etnolinhvistyka: Narysy [Ukrainian ethnolinguistics: Essays]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
3. Mokienko, V. M. (2007). Obrazy russkoy rechi: Istoriko-etimologicheskie ocherki frazeologii [Images of the Russian speech: Historical and etymological sketches of phraseology]. Moskva: Nauka: FLINTA [in Russian].
4. Pradid, Yu. F. (1997). Problemy frazeolohichnoi ideografii (na materialy ukrainskoi i rosiiskoi mov) [Problems of the phraseological ideography (with reference to Ukrainian and Russian)]. (Avtoreferat dysertatsii doktora filolohichnykh nauk). Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
5. Rybakov, B. A. (1948). Remeslo drevney Rusi [The craft of ancient Russia]. Moskva: AN SSSR [in Russian].
6. Chapaev, N. K. & Yefanov, A. V. (2014). Sovremennyy remeslennik: preodolenie stereotipov [The modern artisan: overcoming stereotypes]. *Professionalnoe obrazovanie i rynek truda*, 4, 26–28 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

7. Dubenko, O. Yu. (Ed.). (2004). Anhlo-amerykanski pryslivia ta prykazky: posibnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchyykh navch. zakladiv [Anglo-American proverbs]. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
8. Prokhorov, A. M. (Ed.). (1969–1978). Bolshaya sovetskaya entsiklopediya: v 30 t. [Large Soviet Encyclopedia]. Moskva: Sov. entsiklopediya [in Russian].
9. Binovich, L. E. & Grishyn, N. N. (1975). Nemetsko-russkiy frazeologicheskiy slovar [German-Russian phraseological dictionary]. Moskva: Russkiy yazyk [in Russian].
10. Nomys, M. (1993). Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe [Ukrainian sayings, proverbs and so on]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
11. Bilodid, I. K. (Ed.). (1970). Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [The Ukrainian language dictionary]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
12. Longman Dictionary of Contemporary English / director, Della Summers. Harlow, England: Pearson Education Limited, 2007. 1950 p.
13. Thesaurus of Traditional English Metaphors / P. R. Wilkinson. Ed. 2. London: Routledge, 2002. 2034 p.